

Interview met bestuurder Hans Kröber van de Maaskringgroep

‘Instellingszorg on

Hans Kröber, bestuurder van de Maaskringgroep, begrijpt niet waarom de vermaatschappelijking van zorg in Nederland zo langzaam gaat. “Instellingszorg is een failliet concept.”

Bart Kiers

De ultieme ervaring hoe het niet moet. Dat was voor Hans Kröber, bestuurder van de Maaskringgroep, de manier waarop de Heygraeff in Woudenberg in de jaren zeventig de gehandicaptenzorg had georganiseerd. De gehandicapten leefden afgesloten van de maatschappij in de instelling waar Kröber zijn vervangende dienstplicht vervulde als orthopedagoog. Geschokt was Kröber toen hij enkele jaren geleden bij een bezoek constateerde dat bij de Heygraeff de tijd had stil gestaan. “Het zag er nog net zo uit als 25 jaar geleden, terwijl iedereen toch snapt dat het concept instellingszorg failliet is? Het wonen in een instelling ontmenselijkt. Voor verpleeghuizen is dat voor iedereen duidelijk. Dat is een schrikbeeld. Alles

‘Je ziet de verharding het meeste in nette, dure wijken’

wat met het gewone leven te maken heeft, wordt je daar afgepakt. Je levert je privacy in, er wordt voor je gedacht, er wordt voor je gedaan, je hebt je eigen spullen niet meer, je bent afgezonderd van allerlei normale belevingen. Mensen overleven dat door te hospitaliseren, want als je niet tevreden bent, ga je helemaal kapot. In de gehandicaptenzorg doet men precies hetzelfde. Maar gehandicapten kunnen zelf heel moeilijk verwoorden hoe erg dat is.”

Inmiddels is er op sommige plekken veel vooruitgang geboekt, maar landelijk gezien verloopt de vermaatschappelijking van zorg stroef. Ook vergeleken met andere landen blijft Nederland achter. In Amerika, Canada, Nieuw-Zeeland en de Scandinavische landen wordt stevig doorgepakt. Om beter te begrijpen waarom het in Nederland zo moeizaam gaat, doet Kröber promotieonderzoek naar de succes- en faalfactoren van vermaatschappelijking van zorg.

Waarom gaat het in Nederland zo traag en moeizaam?

“In Amerika en Zweden sturen de nationale overheden sterk.

Ook ouders en verwanten geven daar veel druk dat het anders moet. In Nederland laat de overheid het helemaal af weten. Hier wordt het - tegen internationale verdragen in - niet als een probleem ervaren dat er instituten zijn waarin mensen gesegregeerd van de samenleving leven. In Zweden en Amerika is er consensus over dat die moeten verdwijnen. Daar gaat de discussie over hoe je de randvoorwaarden voor vermaatschappelijking creëert.”

Hoe komt dat?

“De geschiedenis werpt haar schaduw vooruit. In Nederland hebben we sinds jaar en dag voor elke handicap een aparte instelling en school opgericht. Tegen ouders werd vroeger gezegd: ‘Het is echt het beste voor iedereen als uw kind in een inrichting leeft’. En dan was het ook nog normaal dat je een half jaar niet op bezoek mocht komen, want dat was beter voor het onthechttingsproces. Onvoorstelbaar! Dat was een enorm moeilijke stap voor ouders. En die mensen moet je nu gaan vertellen dat dat achteraf gezien eigenlijk niet zo’n goede keuze was. Vanuit die achtergrond is te begrijpen dat er bij deze ouders veel weerstand is tegen veranderingen.”

Is de instellingszorg in Nederland ook niet veel beter dan in Amerika en Zweden, waardoor de noodzaak voor verandering niet zo urgent is?

“Dat is zeker een factor. In Amerika had je instellingen waar duizenden mensen bij elkaar woonden onder erbarmelijke omstandigheden. Een onthullende fotoreportage leidde in de jaren zestig tot enorme verontwaardiging in de samenleving. President Kennedy, die zelf een gehandicapt nichtje had, stelde zich daar vierkant achter en zo ontstond er een verbond tussen beleidsmakers en cliëntengroepen om het anders te doen. In Nederland hebben we altijd veel geld geïnvesteerd in de zorg. Er zijn goed opgeleide professionals. Maar die zijn

menselijk'

wel in dat instituutssysteem opgegroeid en hebben de neiging dat in stand te houden. Dat is het belangrijkste obstakel voor vermaatschappelijking."

Kunt u dat uitleggen?

"Mensen gaan in de zorg werken, omdat ze voor anderen willen zorgen. Ze worden opgeleid om groepen te begeleiden. De opleiding is erg medisch gekleurd, gericht op de persoon, niet op zijn netwerk. Professionals gaan in een kring om de cliënt heen staan om te zorgen, terwijl vermaatschappelijking vraagt om heel andere vaardigheden: medewerkers die mee naar school gaan en de leerkracht helpen bij de ondersteuning. Ze moeten ervoor zorgen dat andere kinderen met de gehandicapten spelen. Maar daar zijn medewerkers vaak helemaal niet voor opgeleid. Vind je het gek dat ze met hun handen omhoog staan? Dat moeten wij ons aantrekken. Vermaatschappelijking vereist een omslag van zorgen voor, naar zorgen dat. Goed opleiden van je medewerkers is een heel belangrijke factor, want zij moeten het uiteindelijk doen. Goede voorbeelden hangen altijd samen met betrokken mensen die het door hebben en ervoor willen gaan."

Wat ziet u nog meer als hindernissen?

"Zorgorganisaties zijn traditioneel erg naar binnen gericht en overleggen alleen met elkaar. Als je met vermaatschappelijking aan de gang wilt, moet de focus van de zorg naar de samenleving. Je moet met andere partijen praten: het onderwijs, het club- en buurthuis, de gemeente. Daar moet je aan de poort kloppen met de boodschap dat er mensen zijn die mee willen doen. Dat vraagt om een nieuw soort leiderschap. Economen rukken momenteel op als bestuurders, omdat beheersmatige zaken steeds belangrijker worden. Natuurlijk moeten de boeken kloppen, maar een bestuurder die verder niets met gehandicapten heeft, zal de vermaatschappelijking

INTERVIEW

Hans Kröber: 'Vermaatschappelijking vergt een nieuw soort leiderschap. Bestuurders moeten overal aankloppen met de boodschap dat er mensen zijn die willen meedoen'

niet bevorderen. Er zijn bestuurders nodig die met hun visie naar buiten treden en hun organisaties erop inrichten. Je moet de mensen op de locaties de ruimte geven om invulling te geven aan vermaatschappelijking, want daar gebeurt het echte werk. Dus durven loslaten en niet alles centraal aansturen."

Werken scholen en andere maatschappelijke organisaties goed mee aan de vermaatschappelijking?

"We hebben daar goede voorbeelden van. Er zijn mogelijkheden, maar die moet je wel aanboren. Bij scholen hangt het zoals overal af van mensen. Je treft enthousiaste en defensieve leraren. Wij hebben geleerd alleen energie te steken in de enthousiastelingen. Ook van woningcorporaties krijgen we de volle medewerking. Dat komt door het kleinschalige woonconcept dat we hanteren. Dat is makkelijk in te passen. Een grote instelling in de wijk neerzetten roept na- ➤

'Schandalig hoe we in Nederland mensen naast de samenleving plaatsen'

'Professionals zijn vanuit hun achtergrond geneigd het instituutssysteem in stand te houden. Dat is het grootste obstakel voor vermaatschappelijking'

tuurlijk veel weerstand op. Werkgevers zijn ook een belangrijke partij."

Welke voordelen biedt vermaatschappelijking voor werkgevers?

"Heel simpel: ze krijgen een betrouwbare werknemer. Je moet een match maken tussen wat iemand kan en wat een werkgever vraagt. Je moet werkgevers vooral niet met een probleem opzaden. Met jobcoaching, ondersteuning van mensen op de werkplek, neem je een hoop problemen uit handen. Als een werkgever daarnaast ook nog allerlei subsidies binnen krijgt, dan kan het extra interessant zijn voor een werkgever."

Is de wet- en regelgeving ook een obstakel?

"Het is onzin je daarachter te verbergen. Als je echt wilt, is er heel veel mogelijk. Daar zijn genoeg voorbeelden van. Je kunt je wel afvragen of de regelgeving bevorderend werkt. In Amerika heb je de Disabilities Act waarmee burgers hun recht op vermaatschappelijking via de rechter afdwingen. Hier heb je eindeloze discussies over de Wet gelijke behandeling voordat er iets in wordt opgenomen. Het gaat hier allemaal zo moeilijk. Het ministerie van Verkeer mikt erop dat in 2030 alle

treinen zijn aangepast, maar kan dat niet garanderen. Die discussie loopt al vanaf 1981, het internationale jaar van de gehandicapte. Dan ben je dus een halve eeuw bezig en al die tijd kunnen gehandicapten de trein niet in. Schandalig hoe we in Nederland mensen naast de samenleving plaatsen. Betere wet- en regelgeving kan zeker een steun in de rug zijn."

'Gehandicapten hebben vaker een hoge aaibaarheidsfactor dan ggz-cliënten'

Hoe is het gesteld met de animo in de maatschappij? De gemeente Rotterdam anticipeert op de verharding van de samenleving met een beleid dat is gericht op veiligheid.

"Ja, de gemeente pakt zevenhonderd notoire lastpakken aan met repressief beleid. 'Als het probleem maar van de straat is', lijkt het motto. Wij kijken wat we voor hen kunnen betekenen met ondersteuning, wonen en reïntegratie. Als dat de overlast wegneemt, is dat natuurlijk mooi."

Wat merkt u verder van de verharding?

➤

"Je treft die aan waar je het niet verwacht. In keurige, nette, dure wijken stuiten we op veel weerstand van bewoners die bang zijn dat hun huizen in waarden dalen. Terwijl we in Crooswijk, een volksbuurt met heel veel diversiteit, hele leuke woonprojecten in de psychiatrie hebben. De wijkbewoners zijn daar meer gewend aan mensen die 'anders zijn'. Je moet wel kritisch zijn waar je mensen woningen aanbiedt. In Hoogvliet hebben we een project gestaakt, omdat het te onveilig was."

Zijn er verschillen in mogelijkheden tussen mensen met een verstandelijke handicap en ggz-cliënten?

"Ieder mens is uniek, dus daarover kun je geen algemene uitspraken doen. Zo ken ik mensen die heel makkelijk contact maken en anderen die neigen te vereenzamen of die in psychose raken en dan in een keer hun hele netwerk afbreken. Ggz-cliënten vinden in de regel makkelijker aansluiting met hun omgeving, maar de vooroordelen tegenover hen zijn juist weer veel groter. Mensen associëren hen met gevaarlijk en psychotisch. Veel weerstand is gebaseerd op vooroordelen. Gehandicapten hebben vaker een hoge aaibaarheidsfactor. Mensen vinden hen leuk. Mede daardoor doen kinderen met het syndroom van Down het zo goed op school. Meer dan vijftig procent van hen gaat naar reguliere scholen."

Uit een recent onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau bleek dat de animo onder gehandicapten en ggz-cliënten om te mengen soms niet groot is.

"Mengen vind ik een rotwoord. Je bedoelt dat er mensen zijn die liever niet meedoen in de maatschappij. Dat zegt veel over onze maatschappij. Die is dus helemaal niet uitnodigend. Wij hebben niet geleerd om met gehandicapte mensen om te gaan en andersom ook niet. Als ik het gevoel heb niet welkom te zijn, blijf ik ook liever weg. Het is uiteindelijk ieders eigen keuze, maar de vraag is of je elkaar daar niet mee tekortdoet. Als je je helemaal opgenomen voelt in een gemeenschap, voel je je prettiger. Daar ligt dus nog een opdracht."

Hoe moet het verder met de vermaatschappelijking?

"We moeten niet vergeten dat het gaat om een verandering van paradigma. Het instituutparadigma maakt plaats voor dat van ondersteuning. Daar ligt een hele set van normen en waarden onder. Bij het eerste weten deskundigen wat goed

voor je is, kunnen cliënten niet kiezen waar ze wonen, is er professionele distantie, leven cliënten naast de samenleving. Het instellingsparadigma gaat uit van handicaps, terwijl het ondersteuningsparadigma de mogelijkheden als uitgangspunt neemt. Cliënten kunnen zelf richting geven aan hun leven, zijn mensen die er toe doen, net als ieder ander. Het is een fundamenteel andere manier van kijken naar mensen, je raakt de zorg in haar ziel. Medewerkers moeten wat anders kunnen, je moet je organisatie anders inrichten, de samenleving moet veranderen, ouders en cliënten moeten het zien zitten. Zo'n paradigmatische verandering kost misschien wel dertig jaar en komt niet tot stand doordat mensen verhalen vertellen, maar door te laten zien hoe het anders kan. Goede praktijken inspireren. En daar hebben we er gelukkig steeds meer van." ◀

Meer over vermaatschappelijking in het dossier op www.zorgvisie.nl/vermaatschappelijking

